

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (esimene koda)

24. oktoober 2019*

Eelotsusetaotlus – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Direktiiv 2014/41/EL – Euroopa uurimismäärus kriminaalasjades – Artikli 5 lõige 1 – A lisa esitatud vorm – J osa – Õiguskaitsevahendite puudumine taotlevas liikmesriigis

Kohtuasjas C-324/17,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Spetsializiran nakazatelen sadi (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria) 23. mai 2017. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 31. mail 2017, kriminaalasjas järgmise isiku suhtes,

Ivan Gavanozov,

EUROOPA KOHUS (esimene koda),

koosseisus: koja president J.-C. Bonichot, kohtunikud M. Safjan ja L. Bay Larsen (ettekandja),

kohtujurist: Y. Bot,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- Tšehhi valitsus, esindajad: M. Smolek, J. Vláčil ja A. Brabcová,
- Ungari valitsus, esindajad: M. Z. Fehér, G. Koós ja R. Kissné Berta,
- Madalmaade valitsus, esindajad: M. K. Bulterman ja J. Langer,
- Austria valitsus, esindaja: G. Eberhard,
- Euroopa Komisjon, esindajad: R. Troosters ja I. Zaloguin,

olles 11. aprilli 2019. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

* Kohtumenetluse keel: bulgaaria.

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiivi 2014/41/EL, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades (ELT 2014, L 130, lk 1), artikli 1 lõike 4, artikli 6 lõike 1 punkti a ja artikli 14 tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud kriminaalasjas Ivan Gavanozovi vastu, keda süüdistatakse kuritegeliku ühenduse juhtimises ja maksualaste süütegude toimepanemises.

Õiguslik raamistik

- 3 Direktiivi 2014/41 põhjendused 21, 22 ja 38 on sõnastatud järgmiselt:

„(21) Vaja on kehtestada tähtajad, et tagada liikmesriikide vahel kiire, tõhus ja kooskõlastatud koostöö kriminaalasjades. Tunnustamise või täitmise otsus ja reaalne uurimistoiming tuleks teha sama kiiresti ja samadel tingimustel nagu sarnases riigisiseses asjas. Tuleks määrata tähtajad, et tagada otsuse saamine või täitmine mõistliku aja jooksul või et järgida taotleva riigi menetluslikke piiranguid.

(22) Euroopa uurimismääruse vastu kasutatavad õiguskaitsevahendid peaksid olema vähemalt samaväärsed nendega, mida saab kasutada riigisiseses asjas asjaomase uurimistoimingu puhul. Liikmesriigid peaksid kooskõlas oma riigisisese õigusega tagama nende õiguskaitsevahendite kasutatavuse, muu hulgas teavitama kõiki huvitatud isikuid õigeaegselt õiguskaitsevahendite kasutamise võimalustest ja viisidest. [...]

[...]

(38) Kuna käesoleva direktiivi eesmärki, nimelt tõendite saamise eesmärgil tehtud otsuste vastastikust tunnustamist, ei suuda liikmesriigid piisavalt saavutada [...]“.

- 4 Direktiivi artikli 1 lõikes 4 on sätestatud:

„Käesoleva direktiiviga ei muudeta kohustust austada põhiõigusi ja õiguse üldpõhimõtteid, mis on kinnistatud ELi lepingu artiklis 6, sealhulgas selliste isikute õigust kaitsele, kelle suhtes on algatatud kriminaalmenetlus, ega muudeta õigusasutustele sellega seoses pandud kohustusi.“

- 5 Direktiivi artikli 5 lõike 1 esimeses lõigus on ette nähtud:

„Taotlev asutus või ametiisik täidab ja allkirjastab A lisas esitatud vormis Euroopa uurimismääruse ning kinnitab selle sisu täpsust ja õigsust.“

- 6 Direktiivi artikli 6 lõikes 1 on sätestatud:

„Taotlev asutus või ametiisik võib Euroopa uurimismääruse koostada üksnes juhul, kui ta on veendunud, et täidetud on järgmised tingimused:

a) Euroopa uurimismääruse koostamine on artiklis 4 osutatud menetluse puhul vajalik ja sellega proportsionaalne, võttes arvesse kahtlustatava ja süüdistatava õigusi; ning

[...]“.

7 Direktiivi 2014/41 artikkel 14 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Liikmesriigid tagavad, et Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoimingute suhtes kohaldatakse õiguskaitsevahendeid, mis on samaväärsed õiguskaitsevahenditega, mida kasutatakse sarnases riigisisese asjas.

2. Euroopa uurimismääruse koostamise sisulisi põhjusi võib vaidlustada üksnes taotleva riigi kohtus, ilma et see piiraks põhiõiguste tagamist täitjariigis.

3. Kui see ei kahjusta artikli 19 lõikes 1 sätestatud uurimise konfidentsiaalsust, võtavad taotlev asutus või ametiisik ja määrust täitev asutus või ametiisik sobivad meetmed tagamaks, et antakse teavet võimaluse kohta kasutada riigisisese õiguses ette nähtud õiguskaitsevahendeid niipea, kui need muutuvad kohaldatavaks, ja õigeaegselt, et õiguskaitsevahendeid oleks tegelikult võimalik kasutada.

4. Liikmesriigid tagavad, et õiguskaitsevahendite kasutamiseks ettenähtud tähtajad on samad nendega, mis on ette nähtud sarnases riigisisese asjas, ning et tähtaegu kohaldatakse viisil, mis tagab asjaomastele isikutele võimaluse õiguskaitsevahendeid tegelikult kasutada.

5. Taotlev asutus või ametiisik ja määrust täitev asutus või ametiisik teavitavad teineteist õiguskaitsevahenditest, mida kasutatakse Euroopa uurimismääruse koostamise, tunnustamise või täitmise vastu.

6. Kohtulik vaidlustamine ei peata uurimistoimingu tegemist, välja arvatud juhul, kui sellel on selline mõju sarnases riigisisese asjas.

7. Taotlev asutus või ametiisik võtab arvesse Euroopa uurimismääruse tunnustamise või täitmise suhtes esitatud kaebuse rahuldamist kooskõlas tema riigisisese õigusega. Ilma et sellega piirataks riigisiseste menetlusnormide kohaldamist, tagavad liikmesriigid, et taotlevas riigis läbiviidavas kriminaalmenetluses austatakse Euroopa uurimismääruse abil kogutud tõendite hindamisel kaitseõigust ja tagatakse õiglane menetlus.“

8 Direktiivi artikli 36 lõikes 1 on ette nähtud:

„Liikmesriigid võtavad käesoleva direktiivi järgimiseks vajalikud meetmed hiljemalt 22. mail 2017.“

9 Direktiivi A lisas esitatud vormi J osa „Õiguskaitsevahendid“ on sõnastatud järgmiselt:

„1. Märkida, kas Euroopa uurimismääruse koostamise vastu on õiguskaitsevahendit juba taotletud, ning, kui seda on tehtud, siis esitada täpsemad üksikasjad (õiguskaitsevahendi kirjeldus, sealhulgas vajalikud sammud ja tähtajad):

[...]

2. Taotleva riigi asutus või ametiisik, kes võib anda täpsemat teavet õiguskaitsevahendite taotlemise kohta taotlevas riigis ning selle kohta, kas õigusabi ning suuline ja kirjalik tõlge on kättesaadavad:

Nimi: [...]

Kontaktisik (vajaduse korral): [...]

Aadress: [...]

Tel nr: (riigi kood) (piirkonna/linna suunanumber) [...]

Faksi nr: (riigi kood) (piirkonna/linna suunanumber) [...]

E-post: [...]“.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 10 I. Gavanozovi suhtes viiakse Bulgaarias läbi uurimismenetlust seoses tema kuuluvusega maksualaste süütegude toimepanemiseks loodud kuritegelikku ühendusse.
- 11 Eelkõige kahtlustatakse teda selles, et ta on importinud variühingute vahendusel Bulgaariasse teistest liikmesriikidest pärit suhkrut, lastes seda endale tarnida muu hulgas Tšehhi Vabariigis asuvalt äriühingult, mida esindab Y, ning müünud suhkrut seejärel Bulgaaria turul ilma käibemaksu tasumata ja arvestamata, esitades selleks ebaõigeid dokumente, mille kohaselt eksporditi see suhkur Rumeeniasse.
- 12 Nendel asjaoludel otsustas Spetsializiran nakazatelen sad (kriminaalajade erikohus, Bulgaaria) 11. mail 2017, et tuleb koostada Euroopa uurimismäärus selleks, et Tšehhi asutused teostaksid läbiotsimise ja arestimise nii Tšehhi Vabariigis asuva äriühingu ruumides kui ka Y elukohas ning korraldaksid Y tunnistajana ülekuulamise videokonverentsi kasutades.
- 13 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul tekkisid tal pärast nimetatud otsuse tegemist probleemid seoses sellega, kuidas täita direktiivi 2014/41 A lisas esitatud vormi J osa, mis käsitleb õiguskaitsevahendeid.
- 14 Nimetatud kohus märgib selle kohta, et Bulgaaria õiguses ei ole ette nähtud õiguskaitsevahendit selliste otsuste peale, milles nähakse ette läbiotsimine, arestimine või tunnistajate ülekuulamine. See kohus leiab aga, et direktiivi artiklis 14 pannakse liikmesriikidele kohustus sellised õiguskaitsevahendid ette näha.
- 15 Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab ka, et Bulgaaria õiguse järgi ei kuulu selliste meetmete võtmiseks kohustavad kohtulahendid nende hulka, mille alusel võib tekkida riigi vastutus kahju tekitamise korral, välja arvatud juhul, kui selline lahend puudutab otseselt süüdistatavat.
- 16 Neil asjaoludel otsustas Spetsializiran nakazatelen sad (kriminaalajade erikohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:
 - „1. Kas liikmesriigi õigus ja liikmesriigi kohtupraktika, mis näevad ette, et sisulisi põhjusi, millele tuginedes koostatakse Euroopa uurimismäärus, mille ese on läbiotsimise toimetamine korteris ja äriruumides ning teatavate esemete arestimine ja loa andmine tunnistaja ülekuulamiseks, ei saa vaidlustada määruse peale vahetult õiguskaitsevahendi kasutamisega ega eraldi kahjuhüvitise nõude esitamisega, on kooskõlas direktiivi [2014/41] artikliga 14?
 2. Kas direktiivi 2014/41 artikli 14 lõikest 2 tuleneb asjaomasele isikule vahetult õigus vaidlustada Euroopa uurimismääruse koostamiseks tehtud kohtulahendit, kuigi liikmesriigi õigus sellist menetluslikku võimalust ette ei näe?
 3. Kas juhul, kui tõendite kogumise toiming on suunatud kolmanda isiku vastu, on isik, kelle vastu süüdistus esitati, asjaomane isik direktiivi 2014/41 artikli 14 lõike 4 tähenduses, võttes arvesse viidatud direktiivi artikli 14 lõiget 2 koostoimes artikli 6 lõike 1 punktiga a ja artikli 1 lõikega 4?
 4. Kas isik, kes elab ruumides või kasutab ruume, milles toimetatakse läbiotsimine või arestimine, ja/või isik, keda tunnistajana üle kuulatakse, on direktiivi 2014/41 artikli 14 lõikes 4 koostoimes lõikega 2 viidatud asjaomane isik?“

Eelotsusetaotluse vastuvõetavus

- 17 Tšehhi valitsus leiab kõigepealt, et eelotsusetaotlus ei ole vastuvõetav, sest põhikohtuasjas vaidlusalune Euroopa uurimismäärus oli koostatud enne direktiivi 2014/41 ülevõtmise tähtaja lõppu ja taotlev liikmesriik ei olnud direktiivi üle võtnud.
- 18 Selle kohta tuleb esmalt märkida, et direktiivi 2014/41 artiklis 36 selle ülevõtmiseks ette nähtud tähtaeg oli lõppenud ajaks, mil eelotsusetaotluse esitanud kohus pöördus käesoleva eelotsusetaotlusega Euroopa Kohtusse.
- 19 Lisaks, nagu märkis kohtujurist enda ettepaneku punktis 46, võeti see direktiiv nii Bulgaarias kui ka Tšehhi Vabariigis üle Euroopa Kohtu menetluse ajal.
- 20 Lõpuks nähtub Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust, et eelotsusetaotluse esitanud kohus tegi küll otsuse koostada Euroopa uurimismäärus põhikohtuasjas vaidlusaluste uurimistoimingute tegemiseks Tšehhi Vabariigis, kuid see kohus ei ole Euroopa uurimismäärust veel koostanud, sest esinevad raskused direktiivi 2014/41 A lisas esitatud vormi J osa täitmisel.
- 21 Eelotsusetaotluse esitanud kohtul tuleb seega vajaduse korral põhikohtuasjas alles koostada nimetatud direktiivis reguleeritud Euroopa uurimismäärus.
- 22 Järelikult on eelotsusetaotlus vastuvõetav.

Sisulised küsimused

- 23 Tuleb märkida, et Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt on ELTL artiklis 267 sätestatud liikmesriigi kohtute ja Euroopa Kohtu vahelises koostöömenetluses Euroopa Kohtu ülesanne anda liikmesriigi kohtule tarvilik vastus, mis võimaldab viimasel poolelioleva kohtuasja lahendada. Seda arvestades tuleb Euroopa Kohtul vajaduse korral talle esitatud küsimused ümber sõnastada (12. septembri 2019. aasta kohtuotsus A jt, C-347/17, EU:C:2019:720, punkt 32).
- 24 Nagu nähtub eelotsusetaotlusest, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus seoses Euroopa uurimismäärusega teada, kuidas ta peab täitma direktiivi 2014/41 A lisas esitatud vormi J osa.
- 25 Sellistel asjaoludel tuleb nentida, et nende küsimustega, mida tuleb käsitleda koos, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2014/41 artikli 5 lõiget 1 tuleb koostoimes selle direktiivi A lisas esitatud vormi J osaga tõlgendada nii, et liikmesriigi õigusasutus peab Euroopa uurimismääruse koostamisel kirjeldama vormi nimetatud osas õiguskaitsevahendeid, mis on tema liikmesriigis vajaduse korral ette nähtud sellise uurimismääruse tegemise peale.
- 26 Kõigepealt tuleb märkida, et direktiivi 2014/41 artikli 5 lõike 1 sõnastusest nähtub, et Euroopa uurimismääruse koostamine eeldab, et täidetakse ja allkirjastatakse selle direktiivi A lisas esitatud vorm ning kinnitatakse selle sisu täpsust ja õigsust.
- 27 Nimetatud vormi J osa punktis 1 on ette nähtud, et taotlev asutus või ametiisik märgib, „kas Euroopa uurimismääruse koostamise vastu on õiguskaitsevahendit juba taotletud, ning kui seda on tehtud, siis [esitab] täpsemad üksikasjad (õiguskaitsevahendi kirjeldus, sealhulgas vajalikud sammud ja tähtajad)“.
- 28 Selle vormi J osa punkti 1 sõnastusest endast ja eelkõige väljendist „kui seda on tehtud“ nähtub, et selles punktis peab kirjeldama õiguskaitsevahendeid ainult juhul, kui Euroopa uurimismääruse koostamise vastu on õiguskaitsevahendi kasutamist taotletud.

- 29 Ka näitab sõnade „esitada täpsemad üksikasjad“ kasutamine seoses sellisel juhul nimetatud punktis sisalduma pidava õiguskaitsevahendite kirjeldamisega, et liidu seadusandja soovis tagada, et täitvat asutust või ametiisikut teavitatakse talle saadetud Euroopa uurimismääruse peale esitatud õiguskaitsevahendist, mitte aga üldiselt õiguskaitsevahenditest, mis on taotlevas liikmesriigis vajaduse korral ette nähtud Euroopa uurimismääruse tegemise peale.
- 30 Ka direktiivi 2014/41 A lisas esitatud vormi J osa punkti 2 eesmärk on tagada, et täitvat asutust või ametiisikut teavitatakse Euroopa uurimismääruse peale esitatud õiguskaitsevahendist, mitte aga talle kirjeldada olemasolevaid õiguskaitsevahendeid, mida saab taotlevas liikmesriigis vajaduse korral kasutada Euroopa uurimismääruse tegemise peale.
- 31 Nimelt nähtub selle sätte sõnastusest, et taotlev asutus või ametiisik peab koostatava Euroopa uurimismääruse J osa selles punktis ainult märkima taotleva liikmesriigi selle pädeva asutuse nime ja kontaktandmed, kes võib anda täpsemat teavet õiguskaitsevahendite, õigusabi ning suulise ja kirjaliku tõlke kohta selles liikmesriigis.
- 32 Ka ei oleks need andmed tarvilikud, kui Euroopa uurimismääruses endas oleks juba toodud selliste õiguskaitsevahendite abstraktne kirjeldus, mida saab taotlevas liikmesriigis vajaduse korral kasutada Euroopa uurimismääruse peale.
- 33 Nendest kaalutlustest nähtub, et Euroopa uurimismääruse koostamisel ei pea taotlev asutus või ametiisik kirjeldama direktiivi 2014/41 A lisas esitatud vormi J osas õiguskaitsevahendeid, mis on tema liikmesriigis vajaduse korral ette nähtud sellise uurimismääruse tegemise peale.
- 34 Sellist tõlgendust kinnitab direktiivi 2014/41 artikli 14 lõige 5, milles on ette nähtud, et taotlev asutus või ametiisik ja määrust täitev asutus või ametiisik teavitavad teineteist õiguskaitsevahenditest, mida kasutatakse Euroopa uurimismääruse koostamise, tunnustamise või täitmise vastu.
- 35 Selline tõlgendus on samuti sobiv tagamaks, et täielikult saavutatakse selle direktiiviga järgitav eesmärk, mis nähtub direktiivi põhjendustest 21 ja 38 ning seisneb selles, et vastastikuse usalduse ja tunnustamise põhimõtete alusel lihtsustatakse ja kiirendatakse liikmesriikide õigusalaast koostööd.
- 36 Nimelt on sellise vormi kehtestamise eesmärk – nagu on ette nähtud direktiivi 2014/41 A osas ja mille liikmesriigi õigusasutus peab Euroopa uurimismäärust teha soovides täitma, märkides selles nõutud teabe – anda määrust täitvale asutusele või ametiisikule minimaalne formaalne teave, mis on vajalik selleks, et viimane saaks teha otsuse asjaomase Euroopa uurimismääruse tunnustamise või täitmise kohta ning vajaduse korral teha taotletud uurimistoimingu selle direktiivi artiklis 12 ette nähtud tähtaegade jooksul (vt analoogia alusel 6. detsembri 2018. aasta kohtuotsus IK (Lisakaristuse täideviimine), C-551/18 PPU, EU:C:2018:991, punktid 49 ja 50 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 37 Kuna taotlevas liikmesriigis Euroopa uurimismääruse tegemise peale vajaduse korral olemasolevaid õiguskaitsevahendeid ei pea kirjeldama direktiivi 2014/41 A lisas esitatud vormi J osas, ei tule käesolevas kohtuasjas tõlgendada selle direktiivi artiklit 14, et nimelt tuvastada, kas selle sättega on vastuolus riigisiseseid õigusnormid, milles ei ole ette nähtud õiguskaitsevahendit, mis võimaldaks vaidlustada läbiotsimist, teatavate esemete arestimist ja tunnistaja ülekuulamise korraldamist hõlmava Euroopa uurimismääruse koostamise aluseks olevaid sisulisi põhjusi.
- 38 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esitatud küsimustele vastata, et direktiivi 2014/41 artikli 5 lõiget 1 tuleb koostoimes selle direktiivi A lisas esitatud vormi J osaga tõlgendada nii, et liikmesriigi õigusasutus ei pea Euroopa uurimismääruse koostamisel kirjeldama vormi nimetatud osas õiguskaitsevahendeid, mis on tema liikmesriigis vajaduse korral ette nähtud sellise uurimismääruse tegemise peale.

Kohtukulud

- 39 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (esimene koda) otsustab:

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiivi 2014/41/EL, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades, artikli 5 lõiget 1 tuleb koostoimes selle direktiivi A lisas esitatud vormi J osaga tõlgendada nii, et liikmesriigi õigusasutus ei pea Euroopa uurimismääruse koostamisel kirjeldama vormi nimetatud osas õiguskaitsevahendeid, mis on tema liikmesriigis vajaduse korral ette nähtud sellise uurimismääruse tegemise peale.

Allkirjad